

цінність мали короткі протоколи самопомогі, які можуть використовуватися безпосередньо в польових умовах без залучення значних ресурсів.

Отримані результати підтверджують доцільність системного впровадження психоедукаційних програм у структуру бойової підготовки Збройних Сил України. Такі програми мають розглядатися як складова психологічного забезпечення війська, а не як додатковий факультативний компонент. Перспективним напрямом є підготовка командирів середньої ланки до використання базових психоедукаційних інструментів, розроблення адаптованих українських моделей MRT-тренінгів та створення єдиних стандартів психорезильєнтності для сил безпеки й оборони.

У ширшому соціальному вимірі підтримка психічного здоров'я військовослужбовців є важливим чинником відновлення України, оскільки саме ветерани та чинні військові становитимуть значну частину людського капіталу повоєнної держави. Інвестиції у психологічну стійкість сьогодні є інвестиціями у безпечне й стабільне майбутнє країни.

Література:

1. Cornum R., Matthews M., Seligman M. Comprehensive Soldier Fitness: Building Resilience in a Challenging Institutional Context // *American Psychologist*. 2011. Vol. 66(1). P. 4–9.

2. Reivich K., Seligman M. *The Resilience Factor*. New York : Broadway Books, 2002.

3. Adler A., Bliese P., McGurk D. Battlemind Debriefing and Battlemind Training as Early Interventions with Soldiers Returning from Iraq // *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2009. Vol. 77(5). P. 928–940.

4. Hobfoll S. et al. Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention // *Psychiatry*. 2007. Vol. 70(4). P. 283–315.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-91>

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СПРИЙМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ОПЕРАТОРАМИ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ У БОЙОВИХ УМОВАХ

Пешко С. В.

ад'юнкт

*Національний університет оборони України
м. Київ, Україна*

Сприймання інформації в бойових умовах належить до тих психічних процесів, від точності й стійкості яких залежить здатність військовослужбовця орієнтуватися в бойовій обстановці, приймати рішення та реалізовувати власні дії. Для операторів Сил спеціальних операцій (ССпО) ця проблема має особливе значення, оскільки їхня діяльність

відбувається в умовах дефіциту часу, невизначеності, фрагментарності та суперечливості даних, високої динаміки подій і значної ціни помилки. Тому сприймання не може бути зведене до пасивного відображення зовнішніх стимулів. Воно виступає активним, цілеспрямованим, професійно зумовленим процесом, у межах якого здійснюється селекція сигналів, їх інтерпретація, критична перевірка, співвіднесення з попереднім досвідом і перетворення на образ бойової обстановки [4, с. 113; 5].

Метою дослідження є узагальнене представлення психологічних механізмів сприймання інформації операторами ССпО у бойових умовах на основі теоретично обґрунтованої чотирикомпонентної моделі. У цій моделі сприймання інформації розглядається не як окремий сенсорний акт, а як багаторівневий психічний процес, включений у загальний цикл бойового застосування: приймання сигналів, їх переробку, формування образу тактичної та оперативної обстановки, прогнозування розвитку ситуації, прийняття рішення, програмування дії та контроль її виконання. Такий підхід відповідає системному й діяльнісному розумінню психічної діяльності, де приймання, опрацювання, збереження інформації, планування дії та контроль результату утворюють функціонально організовану систему [1, с. 16–19; 5, с. 3–4].

Психологічна модель сприймання інформації операторами ССпО включає когнітивно-перцептивний, емоційно-вольовий, операційно-регуляторний і поведінковий компоненти. Когнітивно-перцептивний компонент забезпечує селекцію сигналів, професійну аперцепцію, критичну верифікацію, інформаційно-аналітичне опрацювання та антиципаційне прогнозування. Емоційно-вольовий компонент підтримує стійкість сприймання під впливом бойового стресу, втоми, дефіциту часу та невизначеності. Операційно-регуляторний компонент відображає перехід від сформованого образу обстановки до рішення, програмування дії і контролю її виконання. Поведінковий компонент пов'язаний з узгодженням, взаємною перевіркою та синхронізацією інформації в межах малої бойової групи [2, с. 3–5, 69; 3, с. 64, 194].

Когнітивно-перцептивний компонент є системоутворювальним, оскільки саме в його межах розрізнені сигнали перетворюються на цілісний образ обстановки. Його початковою ланкою є сенсорна селекція, тобто виявлення з інформаційного потоку ознак, які мають значення для виконання завдання. У бойових умовах оператор одночасно сприймає безпосередні чуттєві сигнали, повідомлення побратимів, дані технічних засобів, ознаки поведінки противника, зміни середовища та непрямі демаскувальні показники. Тому якість сприймання визначається здатністю виділити суттєве, відкинути другорядне, не допустити змішування достовірної інформації з інформаційним шумом.

Важливим механізмом когнітивно-перцептивного компонента є професійна аперцепція. Вона виявляється в тому, що нові сигнали сприймаються не ізольовано, а через попередній досвід, знання, установки, очікування, засвоєні тактичні схеми та зміст професійної діяльності. Для оператора ССпО професійна аперцепція виконує роль когнітивного фільтра: допомагає швидко розпізнавати типові ознаки небезпеки,

зіставляти неповні дані з відомими ситуаційними моделями, помічати приховані зв'язки між подіями. Водночас цей механізм може бути вразливим до стереотипізації, передчасних висновків і впливу дезінформації. Тому в моделі особливе місце посідає критична перевірка інформації [1, с. 108, 242; 4, с. 113].

Результатом когнітивно-перцептивної роботи є ситуаційна обізнаність, тобто психологічно організований образ обстановки, який включає розуміння значення подій і прогнозування їх подальшого розвитку. У класичному підході ситуаційна обізнаність описується як послідовність сприймання елементів середовища, розуміння їх значення та проєкції майбутнього стану ситуації [6, с. 37]. Для оператора ССПО це означає здатність не тільки фіксувати окремі зміни, а й визначати їх тактичний зміст, співвідносити їх із завданням групи, оцінювати можливі дії противника, ризики для особового складу і варіанти власної поведінки. Антиципаційне прогнозування спирається на розпізнавання ситуацій, досвід, ментальні моделі та швидке співвіднесення поточної обстановки з відомими варіантами дії [7].

Емоційно-вольовий компонент забезпечує збереження точності сприймання в умовах бойового стресу. Небезпека, раптовість, тривале очікування, втома, дефіцит сну, відповідальність, дискомфорт, надлишок або дефіцит інформації створюють значне навантаження на систему прийому і переробки інформації. У таких умовах можливе звуження поля уваги, зниження обсягу інформації, що реально опрацьовується, посилення тривожності, імпульсивності та схильності до помилкової інтерпретації. Тому емоційно-вольовий компонент визначає, наскільки військовослужбовець здатний утримувати увагу, контролювати емоційні реакції, не втрачати керованості поведінки і коригувати первинні оцінки під тиском стресорів [3, с. 400–422; 4, с. 113].

Операційно-регуляторний компонент відображає перехід від сприйнятого та осмисленого до рішення і дії. Сформований образ обстановки має бути перетворений на практичну програму поведінки: вибір способу дії, розподіл зусиль, корекцію поведінки та контроль результату. Поведінковий компонент характеризує груповий характер сприймання інформації в діяльності ССПО: розподіл спостереження, обмін сигналами, взаємну перевірку повідомлень, синхронізацію індивідуальних оцінок і формування спільної ситуаційної оцінки. Отже, психологічні механізми сприймання інформації операторами ССПО утворюють цілісну функціональну систему, що може бути використана для вдосконалення психологічної підготовки, розвитку ситуаційної обізнаності, критичного мислення, емоційно-вольової саморегуляції та навичок групової взаємодії [2; 3, с. 235–246].

Література:

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2014. 417 с.

2. Павлушенко С. М. Фрустраційна толерантність військовослужбовців Сил спеціальних операцій до виконання завдань в умовах бойових дій : дис.... д-ра філос. : 053. Київ, 2023. 376 с.

3. Психологія управління військами : підручник / В. І. Осьодло, О. П. Ковальчук, Д. П. Лисенко та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : НУОУ, 2024. 532 с.

4. Шерешкова І. І. Особливості психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації : дис.... д-ра філос. : 053 / Національний університет оборони України. Київ, 2024. 295 с.

5. Ягупов В. В. Військова психологія : методологія, теорія та практика : підручник. Київ : Psychobook, 2023. 517 с.

6. Endsley M. R. Toward a theory of situation awareness in dynamic systems. Human Factors. 1995. Vol. 37, No. 1. P. 32–64.

7. Li N., Huang J., Feng Y., Huang K., Cheng G. A review of naturalistic decision-making and its applications to the future military. IEEE Access. 2020. Vol. 8. P. 38276–38284. DOI: 10.1109/ACCESS.2020.2974317.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-92>

ПОБУДОВА КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВИХ СТРАТЕГІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Полянський В. М.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Єрмакова С. С.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасний етап розвитку української психології відзначається підвищенням інтересом до проблематики психологічного благополуччя особистості, що зумовлено сукупною дією воєнних, соціальних і економічних чинників. Серед інтегративних підходів, здатних поєднувати теоретичну обґрунтованість із практичною результативністю, окреме місце